

Шанскова Т. І.,
завідувач кафедри психології і педагогіки
факультету післядипломної освіти
та довузівської підготовки Житомирського
державного університету імені Івана Франка,
кандидат педагогічних наук, доцент

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ДРУГОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті відображені можливості розвитку професійної креативності майбутніх вчителів гуманітарних спеціальностей, а також соціальних педагогів та психологів в умовах другої вищої освіти, визначено умови ефективності цього процесу.

Ключові слова: креативність, педагогічна креативність, соціальна креативність, педагогічна творчість, креативна технологія.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні відбувається підвищення вимог суспільства до творчого потенціалу вищих педагогічних навчальних закладів освіти, інтенсивно ведеться пошук і розробка оптимального змісту, форм і методів підготовки фахівців, здатних до професійної творчості. В сучасних умовах соціальних змін існує протиріччя між потребою дорослого студента в самореалізації, в актуалізації творчого потенціалу та недостатньою ефективністю традиційних підходів до організації навчального процесу.

У науковій дослідженнях вже детально розроблено різні аспекти формування педагогічної творчості, майстерності, розвитку креативності як студентів так і вчителів. У той же час професійна креативність розглядається як професійно значима риса психологів та соціальних педагогів. Проте, можливості її розвитку, зокрема у дорослих студентів, ще недостатньо висвітлено у психолого-педагогічній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Креативність (від лат. «creatio» - створення) означає здатність індивіда продукувати в нерегламентованих умовах багато оригінальних, специфічних ідей. На основі аналізу робіт Дж. Гілфорда, В. М. Дружиніна, А. Маслоу, Р. Мей, Я. О.

Пономарьова, Е. Торенса, К. Роджерса, С. Т. Рубінштейна та інших дослідників виявлено особистісні фактори креативності, а саме: дивергентність мислення, оригінальність мислення (здатність продукувати ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих), семантична гнучкість, здатність виявляти та визначати проблему, здатність генерувати велику кількість ідей, здатність долати стереотипи, допитливість, прагнення до досконалості, цілеспрямованість, впевненість у собі, інтуїція, установка на позитивне сприйняття та застосування нововведень, самостійність та незалежність суджень.

У дослідженнях К.О. Торшиної зазначено, що процес креативності є специфічним для різних сфер діяльності та знань [1]. У сучасній науці креативність розглядається як особистісна категорія у таких аспектах:

- когнітивна креативність - вияв дивергентного мислення, здатність до вирішення творчих задач (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Дж. Рензулле, О.К. Тихомиров);

- актуалізація інтелектуальної активності (Д.Б. Богоявленська, Л.Б. Єрмолаєва-Томіна). Креативність – це особистісна риса, що базується на потенційних можливостях людини, актуалізації неусвідомленої потреби бути неповторною індивідуальністю [2, С. 68.];

- інтегрована особистісна категорія (А.Д. Морозов Я. А. Пономарьов, А.В. Хуторський, Д.В. Чернилевський). Зокрема, А.Д. Морозов та Д.В. Чернилевський розглядають *креативність як особистісну категорію*, що виражається у відкритості до нових ідей, бажанням змінювати стереотипи, створювати нові рішення життєвих проблем. Вони також виділили потенційну, рефлексивну та актуалізовану креативність, яка розвивається завдяки самоактуалізації особистості у креативному процесі [3, С.100].

Мета статті: показати можливості розвитку професійної креативності дорослих студентів гуманітарних спеціальностей у процесі професійної підготовки при здобутті другої вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У працях психологів були зроблені спроби виділення критеріїв креативності та факторів, які сприяють її розвитку. А. Маслоу виділив первинну та вторинну креативність. Він стверджував, що первинна креативність генетично закладена в кожній людині. Вона є універсальною, проте, не унікальною. Значення професійної креативності як джерела індивідуально-творчої продуктивності педагога досліджували В. А. Бодальов, Л. С. Виготський, А.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн та інші.

Педагогічна креативність – це пошук і знаходження нових способів поведінки в нестандартних ситуаціях педагогічної реальності (нові поєднання методів навчання та виховання учнів, засобів мобілізації міжособистісної взаємодії з учнями, їх батьками, колегами), самореалізація учителя на основі усвідомлення себе творчою індивідуальністю. У більш вузькому значенні педагогічна креативність розглядається як швидке та ефективно розв'язання педагогічних задач.

Процес підготовки майбутніх психологів та покращення його ефективності досліджували М. М. Дьяченко, Л. О. Кандилович, О. С. Латій, Н. Г. Лобова, Л. П. Овсянецька та інші. Креативність як професійно значиму рису психолога розглядають Н.О. Амінов, Н.В. Молоков, У.С. Симонюк та інші.

Щодо соціальних педагогів та спеціалістів соціальної сфери, то креативність теж можна розглядати як професійно значиму рису. *Соціальна креативність* – здатність оперативно знаходити та ефективно застосовувати нестандартні, оригінальні та творчі рішення ситуацій міжособистісної взаємодії. О.О. Попель визначає найважливіші особистісні риси, що сприяють формуванню соціальної креативності: здатність до самоактуалізації, прогнозування та інтерпретації соціальної поведінки [4].

У науковій літературі *креативна технологія* розглядається як творчий підхід до вирішення проблеми педагогічного процесу, в ході якого інтереси й цінності особистості є домінуючим компонентом організації та

сенсунавчальної діяльності [3]. Креативні технології у соціально-педагогічній діяльності – це сукупність методів і прийомів, пов'язаних з актуалізацією творчого потенціалу клієнта, що виступають як спосіб розв'язання його проблем і створення умов для самозміни, саморозвитку, самореалізації [5].

З поняттям «креативність» тісно пов'язане поняття «творчість». Проте, якщо креативність розглядається як особистісна риса, внутрішній потенціал людини то творчість розуміють як процес, який призводить до створення нового. Головним показником творчої особистості, на думку М.О. Гомезо, є наявність у неї творчих здібностей. Сукупність здібностей та їх взаємодія розглядаються психологами як вияв обдарованості людини, що зумовлює її індивідуальний спосіб діяльності. Творчі здібності як компонент загальних здібностей мають здатність переноситися на інші види діяльності [6].

У сучасній психолого-педагогічній літературі проблемам специфіки педагогічної творчості та особливостям підготовки до неї студентів вищих навчальних педагогічних закладів приділяється значна увага (В.І. Андреев, Ю.К. Бабанський, Д.Б. Богоявленська, Н.М. Бружукова, В.І. Загвязинський, В.А. Кан-Калик, О.В. Киричук, Н.В. Кичук, Л.М. Лузіна, М.Д. Нікандров, М.М. Поташник, С.О. Сисоєва, Р.П. Скульський та інші).

У педагогічному словнику *педагогічна творчість* визначається як оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання [7, 326]. Деякі науковці розглядають педагогічну творчість працівників освіти в контексті вивчення передового педагогічного досвіду, педагогічної майстерності та їх роботи по самовдосконаленню (Ю.П. Азаров, І.А. Зязюн, Л.М. Лузіна, М.Р. Львов, С. П. Соловейчик та інші). С. О. Сисоєва визначає педагогічну творчість як цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому процесі, особливістю якої є реалізація особистісного і творчого потенціалу педагога у процесі творення особистості дитини. Одним із компонентів професійної підготовки майбутнього вчителя до педагогічної творчості на думку дослідниці, є оволодіння майбутніми вчителями вмінням

забезпечувати креативну спрямованість кожного навчального предмету та виховного заходу, тобто спрямовувати їх на розвиток творчих можливостей дитини. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, можна зробити висновок, що не існує однозначного трактування поняття «педагогічна творчість».

У систему професійної підготовки до педагогічної творчості О.М. Пехота пропонує включити використання концепції професійної індивідуальності майбутнього вчителя. Дослідник зазначає, що індивідуалізація підготовки фахівця є важливою умовою розвитку творчої особистості, а формування готовності до самовдосконалення та розвиток особистісних якостей є генеральним напрямом реформування педагогічної освіти. Розвиток творчої активності стає стратегічним напрямом сучасної освіти (І.П. Андрійчук, О. В. Морозов, Н.І. Повьякель, В.Д. Потапова, Д.В. Чернилевський та інші). Можна виділити такі рівні професійної зрілості особистості педагога:

1. Початковий рівень оволодіння професією має за мету адаптацію до професії, первинне засвоєння норм, необхідних прийомів, технологій.
2. Рівень педагогічної майстерності передбачає використання вчителем у своїй діяльності кращих зразків передового педагогічного досвіду, володіння прийомами індивідуального підходу до учнів, здійснення особистісно-орієнтованого навчання;
3. Рівень самоактуалізації педагога у професії.
4. Творчий рівень передбачає внесення вчителем особистісного творчого вкладу, авторських пропозицій, які стосуються як окремих завдань, прийомів, засобів, методів, форм організації процесу навчання, так і створення нових педагогічних систем навчання та виховання).

За допомогою ідеографічного підходу до виміру та розпізнання індивідуально-психологічних особливостей людини, на основі інформації про першу вищу освіту студентів, дослідження їх мотиваційної орієнтації на здобуття другої вищої освіти, відповідей на практичних та семінарських

заняттях їх було розподілено за рівнями професійної зрілості. На факультеті післядипломної освіти та довузівської підготовки Житомирського державного університету імені Івана Франка впроваджується технологія диференційованого навчання майбутніх фахівців гуманітарного профілю. Результати досліджень показали, що процес навчання студентів при здобутті другої вищої освіти має потужний потенціал для розвитку професійної креативності та творчості, тому що більша частина з них включена у професійне середовище.

Так, студенти – майбутні вчителі вивчають курс «Основи педагогічної творчості», соціальні педагоги – «Основи соціально-педагогічної майстерності», основними темами якого є: сутність понять «творчість» та «креативність», якості особистості, що визначають креативність, специфіка креативності у соціально-педагогічній діяльності, освоєння креативних технологій. Майбутні психологи постійно відвідують різноманітні тренінги професійної спрямованості, які проводять викладачі кафедри психології і педагогіки факультету. Багато студентів вже самі є дипломованим тренерами і пропонують одногрупникам приймати участь у тренінгах. Також в умовах здобуття другої вищої освіти основними *умовами розвитку креативності вчителів, соціальних педагогів та психологів* у процесі професійної підготовки є її гуманістична спрямованість, диференціальний підхід до кожного дорослого студента, створення творчого розвиваючого середовища в освітньому процесі, врахування життєвого і професійного досвіду студентів та високий рівень професійної майстерності викладачів.

Висновки. Креативність є інтегративною рисою особистості, що створює передумови для успішної соціальної та індивідуальної самореалізації. Сучасні наукові уявлення про креативність пов'язують її з самосвідомістю та її підструктурами, що суттєво впливає на психологічну готовність до професійної діяльності. Основними передумовами формування креативності дорослих студентів при здобутті другої вищої освіти є: освітнє креативне середовище ВНЗ, креативний потенціал навчальної діяльності,

творча активність студентів та творчий характер взаємодії між студентами та викладачами.

ДЖЕРЕЛА.

1. Торшина К. А. Современные исследования проблемы креативности в зарубежной психологии / К.А. Торшина// Вопросы психологии. – 1998. - № 4. - С.26 – 34.
2. Ермолаева-Томина Л. Б. Психология художественного творчества: Учебное пособие для вузов / Л. Б. Ермолаева-Томина. Психология художественного творчества.– М., 2005.
3. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: Учебн. пособие. / А.В.Морозов, Д.В. Креативная педагогика и психология.– М.: Академический Проект, 2004. - 560 с.
4. Попель О.А. Психологические условия развития социальной креативности студентов в процессе профессиональной подготовки //дис. ... канд. психол. наук / О. А. Попель. - Н. Новгород, НГУ, 2005. – 217 с.
5. Безпалько В.П. Педагогічні технології / В.П. Безпалько. – М.:Педагогіка, 1989. – 192 с.
6. Музика О.Л. Творчість з позицій суб'єктно-ціннісного аналізу // Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти: науково-методичний збірник /за ред. М.М. Забродського / О. Л. Музика. – Київ-Житомир: ЖОІППО, 2006. – С. 118 – 126.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – С. 326.

Шанскова Т. И. Развитие профессиональной креативности будущих специалистов гуманитарного профиля в условиях второго высшего образования.

В статье отражены возможности развития профессиональной креативности будущих учителей гуманитарных специальностей, а также социальных педагогов и психологов в условиях второго высшего образования и определены условия эффективности этого процесса. Ключевые слова: креативность, педагогическая креативность, социальная креативность, креативная технология.

Shanskova T. I.

The development of professional creativity of future specialist humanitarian profile in the second higher education.

The article is the possibility of professional creative humanities of the future teachers, as well as social pedagogics and psychologists in the second higher education and the conditions the efficiency of this process.

Keywords: creativity, teaching creativity, social creativity, creative technology.